

Opis źródła:

Dzienniki 1847 - 1894, Tom 1 - spisywane codziennie relacje z każdego dnia przez Lwa Tołstoja. Pierwszy zapis w dzienniku pochodzi z marca 1847, zaś ostatni z 3 listopada 1910 roku. W dziennikach zawierał on przemyślenia nie tylko związane z wydarzeniami dni bieżących, ale również analizy przeczytanych lektur, jak na przykład, *Instrukcja*, czy też *Uniwersał Katarzyny II*. W niżej prezentowanym tekście źródłowym, będącym fragmentem *Dzienników*, autor krytykuje rządy absolutne, za przykład stawiając Katarzynę II.

Miejsce i data wydania:

Wydanie w języku polskim w Warszawie w 1973 roku.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Rękopiśmienne oryginały dzieł Lwa Tołstoja znajdują się w Państwowym Muzeum L.N. Tołstoja.

Tekst źródła (fragment):

21 marca 1847

[...]

Mówi: “Prawo do karania należy tylko do prawodawstwa, a prawodawstwo może ustanawiać tylko monarcha jako przedstawiciel całego państwa”. W całej *Instrukcji* [Katarzyny II] stale występują dwa różnorodne elementy, które Katarzyna stale pragnęła pogodzić ze sobą, a mianowicie: świadomość konieczności rządów konstytucyjnych i ambicja, to jest chęć pozostawienia nieograniczoną władczynią Rosji. Na przykład mówiąc, że w ustroju monarchicznym tylko monarcha może mieć władzę ustawodawczą, przyjmuje ona istnienie tej władzy za pewnik, nie wspominając o jej pochodzeniu. Niższe władze nie mogą nakładać kar, albowiem są one częścią całości, monarcha zaś ma prawo, albowiem jest on przedstawicielem wszystkich obywateli, powiada Katarzyna. Czyż jednak reprezentowanie przez monarchę narodu w monarchiach nieograniczonych jest wyrazem zbiorowej swobodnej woli poszczególnych obywateli? Nie, wyrazem powszechnej woli w nieograniczonych monarchiach jest, co następuje: znoszę mniejsze zło, bo gdybym go nie znosił, byłbym narażony na większe. [...] Czy może istnieć bezpieczeństwo obywateli pod opieką prawa tam, gdzie nie tylko wyroki sądowe, lecz i prawa zmieniają się według kaprysu autokraty?

Słowniczek pojęć:

Katarzyna II - Cesarzowa Wszechrusi po zamachu na Piotra III, władczyni autokratyczna. Ustanowiła oficjalnie stan mieszczański. Zreformowała oświatę oraz utworzyła pierwszą w Rosji szkołę dla dziewcząt. Stosowała ścisłą politykę represji wobec wszelkich wyrazów niezadowolenia. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Katarzyna_II_Wielka

Lew Tolstoj - powieściopisarz, pedagog, myśliciel, krytyk literacki oraz rosyjski intelektualista. Przedstawiciel realizmu w literaturze. Uchodził za najwyższy autorytet moralny w Rosji przełomu XIX i XX wieku. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Lew_To%C5%82stoj

Absolutyzm - forma rządów, w której monarcha skupia całość władzy państwowej - władzę ustawodawczą, wykonawczą oraz sędziowską. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Monarchia_absolutna

Uniwersał - list władz lub akt prawny odczytywany publicznie.

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły podstawowej:

1. Jaką władzę, w świetle tekstu źródłowego, posiadała Katarzyna II, caryca Rosji? W jaki sposób komentuje to Lew Tolstoj? Co chciała pogodzić ze sobą Katarzyna II w swoich rządach? Wskaż fragment w tekście.
2. Czy, według autora tekstu, obywatele mogą czuć się bezpiecznie w kraju rządzonym przez monarchię absolutną? Odpowiedź uzasadnij wskazując odpowiedni fragment tekstu źródłowego.
3. Jaki system rządów funkcjonował w Rosji XIX-wiecznej? Kto rządził krajem? Jaką posiadał władzę?
4. Czym była monarchia absolutystyczna? Wymień inne kraje, w których funkcjonował podobny system rządów w XVIII i XIX wieku.

Wskazówki:

Odpowiadając na pytania należy pamiętać o tym, że car rosyjski miał całkowicie nieograniczoną władzę, a nawet określany był mianem samodzielnicy. Wedle prawa i tradycji wszystkie ziemie rosyjskie i całość państwa należały wyłącznie do monarchy, a on sam mógł nimi rozporządzać wedle własnej woli. System samodzielnicy i caratu był wyjątkowy na skalę tak europejską, jak również światową.

Warto jednak przypomnieć sobie w których krajach, również w XVIII wieku, funkcjonował system monarchii absolutystycznej. Jednym z takich krajów był ten, w którym wraz z końcem wieku XVIII wybuchła rewolucja.

System monarchii absolutnej nadal funkcjonował w mocarstwach europejskich, jednak zaczynał on ewoluować bardziej w kierunku monarchii z wysoce rozwiniętym aparatem policyjnym.

Najważniejsze cezury:

1762 - 1796 - panowanie Katarzyny II

1772, 1793, 1795 - rozbiory Rzeczypospolitej

1828 - narodziny Lwa Tołstoja

Literatura pomocnicza:

Chwalba A., *Historia Powszechna. Wiek XIX*, Warszawa 2013

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Monika Poszalska